

Barrskogen

©Erik R. Lindström, Örnbo viltfakta 2006

Barrskog dominerar i den så kallade Taigan, som sträcker sig över Nordeuropa och Sibirien. Ett annat namn på denna är också Barrskogsregionen. Hos oss begränsas den av Bottniska viken i öster, fjällvärlden i väster och den Biologiska norrlandsgränsen i söder. Den senare brukar dras efter ekens nordgräns och går därmed från strax norr om Gävletrakten i nordöst ned till Vänerns nordöstra del och i en båge över Värmlands sydvästra delar, för att passera gränsen mot Norge i Dalsland.

Inom detta vidsträckta område finns givetvis även andra biotoper insprängda. Det handlar bland annat om sjöar, myrmarker, uppodlade dalgångar och kustland. Rena barrskogsmiljöer återfinns å andra sidan även söder om Biologiska norrlandsgränsen. Barrskogen i sig är därtill inte enhetlig utan består av en mosaik av bestånd i olika ålder och med en växlande blandning av trädslag.

Skogsbränder, stormar och människan

En gång i tiden bestämdes mosaikens och de enskilda beståndens utseende av störningar som skogsbränder, stormar, översvämningar; av markförhållanden som fuktighet och jordmån och av området historia. Numera har människan med sitt skogsbruk tillkommit och blivit en dominerande faktor. De viktigaste frågorna för viltförvaltning i barrskog handlar därför om effekter på och av skogsbruk. Det gäller sådant som hur täta stammar av älg och rådjur man kan tåla för skador på plantor och ungskog, och vilken effekt hyggesbruket har på viltstammarnas storlek.

Människan har också på ett mer direkt sätt påverkat utvecklingen av stammarna av hjortvilt, flera rovdjur och några rovfåglar under de senaste två århundradena. Med jakt och förföljelse har vi drivit dessa mot gränsen till utrotning för att i sista stund vända förloppet med fridlysning. Det har handlat om arter som varit ekonomiskt betydelsefulla, till

exempel på grund av värdet av kött och pälsar eller för den skada de gjort på tamboskap. I flertalet fall har det gällt stora arter med långsam föryngring (få ungar i kullen, sen köns-mognad och/eller långt mellan kullarna).

Skogen är i ständig förändring

De återkommande skogsbränderna, stormarna och översvämningarna avgjorde vilka viltarter som en gång slog sig ned sig i barrskogen. Efter en sådan störning uppstår en större eller mindre lucka i skogstäckets där näringsämnen frigörs. I denna lucka kommer en succession (växtföljd), från gräs och örter via sly- och ungskog att leda fram till ett nytt skogsbestånd, ungefär som på ett kalhygge. Men olika skogsbestånd har råkat ut för sådana här störningar olika ofta beroende på hur terrängen sett ut och markens fuktighet i området. Några har till exempel aldrig brunnit, medan markbränder har gått fram över andra oftare än vart hundra år.

Produktionen av föda för växtätare är större och mer åtkomlig på de nyöppnade ytorna än i andra delar av skogen. Genom historien människan dragit nytta av detta och med anlagda bränder förbättrat tamboskapens skogsbete. Även ett flertal viltarter utnyttjar de unga beståndens höga produktion. Antingen har det varit arter som normalt rört sig över så stora arealer att dessa omfattar skogsbestånd av alla åldrar, eller också sådana där ungdjuren söker upp gynnsamma miljöer och förblir där resten av sitt liv. Väl på plats kan de utnyttja de goda förhållandena genom att få många ungar. Även rovdjuren upplever därför en ökad mängd föda i dessa områden och reagerar på samma sätt.

Till de arter som på detta sätt utnyttjar unga skogsbestånd hör älg, orre, skogshare, åkersork och rödräv. Andra arter håller sig till skogens äldre partier där förhållandena är mer stabila. Hit kan man räkna skogssork, ekorre, tjäder, mård med flera.

Smågnagarnas antal svänger med jämna intervall.

Barrskogsregionen är också scenen för en företeelse som kallas populationscykler. Detta innebär att antalet individer i ett visst område svänger med jämna intervall (cykler). Vissa år förekommer arterna i mängder medan de andra år kan vara svåra att alls upptäcka. Det handlar bland annat om snöskoharens 10-11-årscyklar i Nordamerika och smågnagarnas 3-4-årscyklar här hos oss. I bägge fallen följer även andra arter med i svängningarna. Det gäller de rovdjur som lever på snöskohare respektive smågnagare. Rovdjuren får fler ungar och överlever bättre de år det är gott om byte. Även andra bytesdjur följer med i svängningarna eftersom de undgår rovdjurens intresse under cykelns uppgång och toppår (rovdjuren koncentrerar sig då på snöskohare respektive smågnagare), men råkar desto värre ut under nedgångsåren.

Det är inte utrett vad som i grund och botten orsakar populationscyklerna, och gör att topp och bottenår återkommer med jämna intervall. Många forskare anser dock att det på ett eller annat sätt handlar om samspelet växt - växtätare - rovdjur.